

Többet, mint kegyes adományt!

A nyitott szemek spiritualitása

Példaszerű konfliktus volt ez akkoriban, a 19. század végi Ausztriában. Hogyan kellene legyőzni a munkásság égbekiáltó szegénységét? Ausztria Szocialista Munkáspártjának lapja 1898-ban szemére vetette a katolikus egyháznak, hogy csupán „a perselyezés társadalmi reformját” gyakorolja. A brutális korai kapitalizmus korában az egyház kézzelfoghatóan segített az embereknek, sok munkanélkülinek is, és főként nekik. A keresztényszocialisták segítőkészségét nem is vitatták, de kifogásolták, hogy csupán pénz kerül át a gazdagoktól a szegényekhez és a szükségét szenvedőkhöz, ám ez mit sem változtat azokon a viszonyokon, amelyek szegénységbe kergetik az embereket, és ott is tartják őket. Ez a kritika, amelyet hívó keresztények csodálatra méltó segítőkészségén gyakoroltak, nem volt alaptalan. Különben *Joseph Cardijn*nak, a munkások bíborosának nem lett volna szüksége arra, hogy a keresztények fejébe verje: Bár jó dolog az éhezőknek halat adni, de még jobb megtanítani őket halászni. A segítő diakónia [szolgálat] jó dolog, a politikai diakónia viszont jobb. És természetesen mindkettőre szükség van!

„A perselyezés társadalmi reformjának” harci fogalma a felebaráti szeretetnek azt a gyakorlatát bírálja, amely rövid távon segít – hosszú távon azonban éppen nem. Csak rövid távon enyhíti a tüneteket, ami nyilván értelmes dolog, ha valaki az éhhalál küszöbén áll. Aki azonban hosszabb időn át nem tesz mást, mint „a perselyezés társadalmi reformját” hajta végre, arra egyre inkább annak a gyanúja vetül, hogy végső soron egyáltalán nem akar változtatni a viszonyokon. Ilyesmit lehet a szemükre vetni egyes gazdagoknak, akiket az az aggodalom vezérel a segítségben, hogy a szegények esetleg szerveződni kezdenek, és forradalmi módon megfosztják őket magángazdagságuk alapjaitól.

Ráadásul a gyors segítség könnyen teremt jó lelkiismeretet. Az ember gyakorolja „az irgalmasság cselekedeteit”. A modern lélektan „segítő tünetegyüttesként” leplezte le az effajta stratégiai okosság bizonyos megnyilvánulásait. Az érintettek végül is nem a rászorulóknak akarnak segíteni, hanem lelkileg saját maguknak, azokra a viszonyokra való tekintettel, amelyeket szeretnének saját előnyükre olyanoknak megtartani, amilyenek.

„Láttam, igen, láttam”

Mindenesetre valamit még „a perselyezés társadalmi reformjának” is javára kell írni; észrevette oly sok ember nyomorát. Éppen abban az időszakban, amikor Ausztriában a szocialista újság az egyházak szemére vetette „a perselyezés társadalmi reformját”, a korai keresztényszocialista mozgalomhoz tartozó nagyszerű férfiak járták Bécs elővárosait, hogy semmi mást ne tegyenek, mint először is odanézzenek, és észrevegyék a valóságot. A keresztényszocialisták és az ausztromarxisták [osztrák reformisták] különben ellenséges táborának közös erőssége volt, hogy szenvedélyesen odafigyeltek. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy minden szolidáris cselekvés a szemek és a fülek kinyitásával kezdődik. Ennek megvannak a bibliai alapjai, és óriási jelentőségű a saját korunk szempontjából is. Az odanézés egyik bibliai alapját a Kivonulás könyve (Mózes 2. könyve) 3,7-10 tartalmazza. Ott ez áll Istenről: „Láttam, igen, láttam népem nyomorát Egyiptomban. Hallottam, igen, hallottam hajcsáraik miatti hangos kiáltásaikat. Ismerem szenvedésüket.” Maga Isten tehát olyan valaki, aki lát és hall. A héber szöveg megkettőzi, és ezzel hangsúlyozza a látást és a hallást. A rokokó egyes építőmesterei ismerték Istennek ezt a legelső tulajdonságát: mellékoltárookra háromszögeket illesztettek, és ezekbe vagy Isten szemét, vagy Isten fülét szerkesztették be.

A *keresztény spiritualitás* tehát mindig a *nyitott szemek* spiritualitása. De a *nyitott füleké* is. A bibliai hagyomány ismeri „a szegények kiáltásá-

„Hogyan nyomják el őket az egyiptomiak”

A nyitott szem és fül, valamint az együtt érző szív mellett a szolidaritás avagy a lábmosság (Jn 13,1-20) spiritualitásához hozzátartozik az *éber értelem* is. A Kivonulás könyvének beszámolója szerint Isten lát és hall, és belülről ismeri a szenvedést. De látja a szenvedés okát is: az elnyomást. Az érdekek és a hatalom lehetővé teszi személyek és nemzetek egy kisebbsége számára, hogy az egységesülő Földön kivételezett módon férjenek hozzá az életben maradás egyre szűkösebbé váló eszközeihez, másokat pedig, az emberek és a népek nagyobb részét kizárják mindebből. A *kizsákmányolás és az elnyomás elleni küzdelem* a legszorosabban hozzátar-

nak teológiáját”. Az ezzel kapcsolatos bibliai szövegeket gyűjtötte csokorba az égbekiáltó bűnökről szóló katechetikai tanítás – az a hagyomány, amely a gazdagság kontextusában elnémult.

„Ismerem szenvedésüket”

Izrael alapítási története, amely Isten látásáról és hallásáról beszél, még jobban tömöríti Istennek ezt a tulajdonságát, hiszen azt olvassuk: „Ismerem szenvedésüket.” Ez az ismeret szoros kapcsolatban áll azzal a megismeréssel, amely a szerelmesek erotikus-szexuális intimitását jellemzi (vö. Teremtés könyve 4,1: „Az ember megismerte feleségét, Évát, és az fogant...”). A keresztény teológia, ha következetes, nem képes megmagyarázni, hogy a jó Isten világában miért van annyi szenvedés, hogy „Isten miért hagy minket szenvedni” (*Karl Rahner*). Ugyanakkor az is biztos, hogy Isten jól ismeri az emberek minden szenvedését. Isten ezt az árat „fizette” az Istenfia emberré válásának titkáért.

Ez viszont azt jelenti, hogy az irgalom (ld. Lk 15,11-32: „a tékozló fiú” példabeszéde) – vagy ahogyan *Johann B. Metz* nagy nyelvi érzékenységgel mondta: az „együtt szenvedés” – Isten legelső tulajdonsága, amely egybefogja, és felül is múlja a szeretetet és az igazságosságot. „A nyitott szemek spiritualitása” ezért mindig összekapcsolódik „az együtt érző szív spiritualitásával”. Mások szenvedése ekkor saját szenvedésünké válik, együttérzéssé, együtt szenvedéssé.

tozik a keresztény spiritualitáshoz, amely mindig kontempláció és küzdelem egyszerre. „A felebaráti szeretet leghatékonyabb formája a politika”, hangsúlyozza a katolikus társadalmi tanítás (VI. Pál pápa). Már csak ezért is kifejező lenne, ha a katolikus egyház nem csupán Teréz anyát, a felebaráti szeretet csodáját avatná szentté, hanem olyan valakit is, aki megtervezett és előmozdított egy igazságosabb világgazdasági rendet, például *Dag Hammarskjöldöt* (még ha ő nem volt is katolikus).

A kizsákmányolás és az elnyomás elleni küzdelem nem kizárólagosan marxista sajátosság. A jogtalanságok elleni harc – az igazságosság iránti ér-

zékként – mélységesen benne rejlik a zsidó-keresztény hagyományban, mégpedig azért is, mivel Jahve nemcsak szeret, hanem igazságos is. A zsidó-keresztény hagyományra jellemző a tartós küzdelem az igazságtalanság ellen, mivel az nem egyeztethető össze az igazi szeretettel. Ennél fogva *nem* zsidó-keresztény a spiritualitásnak az a fajtája, amelyről sokan úgy vélik, hogy nárcisztikus kultúránkban időközben a spiritualitás uralkodó fajtájává vált, éspedig a „wellness-spiritualitás”. Ennek célja nem az elszegényített emberekért vállalt társadalmi elköteleződés, hanem az illetők saját jó lelki közérzete, az alábbi jelszó szellemében: „Járj templomba, és jobban fogod érezni magadat!”

„Leszálltam...”

Nyitott szemek és fülek, együtt érző szív, éber értelem. A felebaráti szeretet, a lábmosás, a segítő és politikai diakónia mindezen érzéletes mozzanatai ideális esetben az *elkötelezett kezek* spiritualitásában teljesednek ki, vagyis a tevékenységben, a munkához

látásban, a cselekvésben, az elkötelezettségben, manapság mindig úgy, hogy egy összeszokott, világos elképzelésekkel bíró csapat áttekinthető projekt munkát végez, konkrét célokkal és konkrét lépésekben.

Vajon csak hívő emberek, keresztény nők és férfiak képesek effajta spiritualitásra? A nagy német-francia politológus, *Alfred Grosser* – agresszív-misszionáriusi új-ateista kollégáitól eltérően – sok jó szót ejtett keresztény barátai szociális elkötelezettségéről. De refrénszerűen mindig hozzáfűzte: Minderre mi, ateisták is képesek vagyunk. S valóban: Mind a kizsákmányoló erőszakot, mind a szolidáris szeretetet keresztények és ateisták között egyaránt megtaláljuk. Teológiai szempontból ez nem meglepő, mert a szolidáris szeretet képessége minden ember alapadottsága, hiszen meggyőződésünk, hogy az ember isteni természetű (ApCsel 17,28), Isten szeretetének mélységéből született (Bölcsesség könyve 11,24). Persze az embernek ezt a „jó természetét” megrontotta a félelem rejtélye: ez a magva az „értelmetlen, az atyáktól örökölt életmódnak” (1Pét 1,

18; az iskolás teológia „áteredő bűnnek” nevezi ezt). De ha az ember lelke mélyén meggyógyul a félelem, akkor szabadon kibontakozhat annak a szeretetnek az ereje, amelyre minden ember teremtett, függetlenül attól, hogy keresztény vagy ateista-e. Ha megtörténik ez a gyógyító csoda, akkor ez a Szentlélek műve, tesszük hozzá a teológiai értelmezést. De ha valaki ezt nem látja be, ha valaki elől el van takarva, és nem tudatosul benne – talán egy egész életen át sem –, emberisége akkor is növekszik, és az ilyen út maradandóan a teljességhez vezet. Mert a végső ítéleten (Mt 25,31-46) nem hangzik majd el kérdés vallásos cselekedeteinkre vonatkozóan, hanem kizárólag a kézzelfogható szeretettel kapcsolatban. A nyitott szemek és fülek, az együtt érző szív, az éber értelem és az elkötelezett kezek spiritualitásában az isteni jóság és emberbarátság sűrűsödik össze; most sokak javára, odaát pedig üdvösségére annak, aki emitt oly kézzelfoghatóan szeretett minden érzékével.

Paul M. Zulehner

Forrás: Publik-Forum Extra, 2011/1 (Erbarmen)